

ΜΟΥΣΕΙΟΛΟΓΙΑ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: SHARON MACDONALD

ΜΟΥΣΕΙΟ ΚΑΙ
ΜΟΥΣΕΙΑΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ
ΕΝΑΣ ΠΛΗΡΗΣ ΟΔΗΓΟΣ

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΟΜΙΛΟΥ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

11. ΜΟΥΣΕΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ

Elizabeth Crooke

Στις μέρες μας, η έννοια της «κοινότητας» και η δημιουργία μιας «ολικής κοινότητας» αποτελούν κοινούς τόπους τόσο στον τομέα της τέχνης όσο και σε εκείνον του πολιτισμού. Τα τελευταία χρόνια αυξήθηκε εντυπωσιακά ο αριθμός των μελετών και των δημοσίων συζητήσεων οι οποίες έχουν ως στόχο την προσέγγιση των μουσείων και των ποικίλων λειτουργιών και φιλοδοξιών τους εν σχέσει με την «κοινότητα» και τις «κοινότητες». Σε αυτό το σώμα μελετών, η λέξη «κοινότητα» φαίνεται να αντικαθιστά τους όρους «κοινό», «επισκέπτης» και «θεατής»: ο καινούργιος φάρος δείχνει να αντανακλά τον καθολικότερο, πιο φιλικό αλλά και πιο καίριο ρόλο που οι φιλοδοξούν να αναλάβουν τα μουσεία. Το μέλημα να προσλάβουν τα μουσεία περισσότερο φιλικό χαρακτήρα στο πλαίσιο της «κοινότητας» σύντομα οδήγησε στη σύνδεση των μουσείων με ζητήματα-κλειδιά της κοινωνικής πολιτικής, όπως είναι η εξάλειψη των φαινομένων αποκλεισμού, η οικοδόμηση συνεκτικών κοινοτήτων, καθώς και η συμβολή στην αναγέννηση της κοινότητας. Επιπλέον, ανεξάρτητα από τη συζήτηση που αφορά τα μουσεία και από την εκάστοτε κυβερνητική πολιτική, αγροτικές και αστικές ομάδες ενώνουν τις δυνάμεις τους προκειμένου να διερευνήσουν την ιστορία και την πολιτισμική κληρονομιά τους, δημιουργώντας τις δικές τους εκθέσεις και συλλογές. Η σχέση που αναπτύσσεται ανάμεσα στην κοινότητα και το μουσείο—είτε από την πλευρά μουσείων τα οποία επιχειρούν να συνεργαστούν αποτελεσματικότερα με τις αντίστοιχες κοινότητες είτε από την πλευρά κοινοτικών ομάδων—είναι από την πλευρά μουσείων δραστηριότητα—μας ενθαρρύνει να διερευνήσουμε το χαμένο πολιτισμικό κληρονομιά και τις συνέπειες αυτής της σχέσης, καθώς και να ανιχνεύσουμε τι αποκαλύπτει η συγκεκριμένη σχέση για το ρόλο των μουσείων σήμερα.

Εξελίσσοντας παραδείγματα κοινοτικών σχεδίων ανά τον κόσμο, το κεφάλαιο αυτό εξετάζει τις σχέσεις που έχουν δημιουργηθεί ανάμεσα στις κοινοτικές ομάδες και τη μουσειακή πρακτική, τόσο μέσω της δραστηριότητας στο πλαίσιο του καθημερινού μουσειακού τομέα όσο και μέσω παραδειγμάτων μεμονωμένων κοινοτικών

προτοβουδών, οι οποίες έχουν αξιοποιήσει τις τεχνικές και τις μεθόδους των μουσείων. Η πρώτη ενότητα του κεφαλαίου εξετάζει τις σχέσεις ανάμεσα στις κοινότητες και τις μουσειακές οπουδές, διερευνώντας ζητήματα-κλειδιά και των δύο πεδίων, όπως είναι οι προκλήσεις της αναπαράστασης, η κατανοήση των ανθρώπων και του τρόπου με τον οποίο αλληλεπιδρούν μεταξύ τους, καθώς και η ιδέα της κοινότητας ευθύνης. Η δεύτερη ενότητα θέτει το ερώτημα τι μπορεί να δηλώνει ο όρος «κοινότητα»: ασχολείται, επομένως, με τις εγγενείς δυσκολίες της ερμηνείας του όρου, με τους πολυάριθμους μύθους οι οποίοι συνδέονται με τη συγκεκριμένη έννοια, με τις εν δυνάμει αρνητικές συσχέτισεις με την κοινότητα και με την εμπειρία ορισμένων της έννοιες, παρά τις πολλαπλές εφαρμογές της του ρόλου της κοινότητας στη σύγχρονη ζωή. Η τρίτη και η τέταρτη ενότητα διερευνούν δύο σημαντικότητας πεδία στα οποία οι κοινοτικές και οι μουσειακές οπουδές συμπληγουν: πρόκειται για το πεδίο των μουσείων στην παρουσίαση της κοινοτικής ταυτότητας και για το ρόλο των μουσείων στην ανάπτυξη της κοινότητας. Η εξέταση του τρόπου με τον οποίο τα μουσεία παρουσιάζουν την κοινοτική ταυτότητα είναι επικεντρωμένη στη συμβολική λειτουργία της πολιτισμικής κληρονομιάς, καθώς και στο ρόλο που διαδραματίζουν τα μουσεία στην οικοδόμηση κοινότητων. Η αποτίμηση της ανάπτυξης των μουσειακών και της κοινοτικής συμβάλλει στην κατανοήση των σχετικών με την κοινότητα στοιχείων της δημόσιας πολιτικής, αλλά και του ενεργού ρόλου που διαδραματίζουν σήμερα οι τομείς της τέχνης και του μουσείου στην επίτευξη των εν λόγω στόχων. Όσο για την τελευταία ενότητα του κεφαλαίου, εξετάζει τις συνέπειες που έχει η αλληλεπίδραση με την κοινότητα στον τρόπο με τον οποίο γίνονται αντιληπτά τα μουσεία ενώ παράλληλα υποστηρίζει ότι η ίδια η ιδέα του μουσείου αναθεωρείται μέσω της συμμετοχής της κοινότητας.

«Κοινοτικές οπουδές» και μουσειακές οπουδές

Ορισμένα από τα βασικά αντικείμενα του ενδιαφέροντος των μουσειακών οπουδών και του μουσειακού τομέα –Α.Χ., η ταυτότητα, η αναπαράσταση, οι άνθρωποι και η κοινωνική ευθύνη των μουσείων– συνδέονται άμεσα με τα θέματα τα οποία ερευνούν οι λεγόμενες «κοινοτικές οπουδές». Οι μελέτες που αφορούν την «κοινότητα» και οι οποίες προέρχονται κυρίως από το χώρο της κοινωνικής και της πολιτισμικής ανθρωπολογίας, της κοινωνιολογίας, των πολιτισμικών οπουδών, των αντιστησιακών οπουδών και της δημόσιας πολιτικής, μπορούν, για τους σκοπούς αυτού του κεφαλαίου, να χωριστούν σε δύο γενικές κατηγορίες ή «περιοχές». Η πρώτη είναι η περιοχή των κοινοτικών οπουδών η οποία εξετάζει κυρίως πώς η κατανοήση της δυναμικής της κοινότητας μπορεί να συμβάλει στην πληρέστερη αντιληψη της διαφορετικής της ταυτότητας, της δημιουργίας σχέσεων, καθώς και των ποικίλων ορισμών του «ανήκειν σε κάποιο σύνολο». Στα κυρίαρχα, σε αυτές τις εργασίες, θέματα περιλαμβάνονται οι τρόποι συμβολισμού της «κοινότητας», ο ρόλος της φαντασίας στην έκφραση της κοινότητας, καθώς και ο συχνά επινοημένος χαρακτηρισμός των κοινώ-

τητων. Ο συγκεκριμένος τομέας των κοινοτικών οπουδών συνδέεται σαφώς με μελέτες που έχουν εκπονηθεί στο πλαίσιο των μουσειακών οπουδών και οι οποίες διερευνούν το νόημα που προσλαμβάνουν τα αντικείμενα στα μουσεία, καθώς και τη χρήση της έκθεσης ως τρόπου έκφρασης της ταυτότητας, παρουσίας του πολιτισμού και προσδιορισμού των εθνών (βλ., κυρίως, κεφ. 10).

Η δεύτερη περιοχή των κοινοτικών οπουδών, η οποία και σχετίζεται άμεσα με την παρούσα εργασία, αφορά τη χρήση της κοινότητας στη δημόσια πολιτική. Η συγκεκριμένη περιοχή εστιάζει στον τρόπο με τον οποίο η δημόσια πολιτική έχει ενσωματώσει την έννοια της «κοινότητας» ως εργαλείο της τοπικής αυτοδιοίκησης και της εθνικής διακυβέρνησης. Η δημιουργία κοινοτικών συλλογών, εκθέσεων και μουσειών, όπως και ο διορισμός κοινοτικών και εκπαιδευτικών υπαλλήλων, στο πλαίσιο των παρεχόμενων από την τοπική αυτοδιοίκηση και την εθνική διακυβέρνηση πολιτικών υπηρεσιών, μπορούν να συνδεθούν με το εν λόγω εργαλείο. Σε πολλές από αυτές τις περιπτώσεις το ζητούμενο είναι να παραχθεί μια δημόσια μουσειακή υπηρεσία που να έχει απήχηση σε ένα ευρύτερο φάσμα ανθρώπων. Στόχος είναι η απομάκρυνση από τη μεγάλη αφήγηση, η οποία παραδοσιακά αποτελεί ιδίον των εθνικών μουσείων, και η εστίαση στην τοπική και την κοινοτική ιστορία.

Ωστόσο, η ευκολία με την οποία η λέξη «κοινότητα» ενσωματώθηκε στην τρέχουσα πολιτική και πρακτική, σε ποικίλους τομείς, αποτελεί πλέον αντικείμενο εξέτασης. Ο Allan Cochrane, για παράδειγμα, υποστηρίζει ότι ο όρος «κοινότητα» έχει πλειοψηφώς χρησιμοποιηθεί εν είδει αερόζολ, «το οποίο μπορεί να “ψεκαστεί” σε κάθε κοινωνικό πρόγραμμα, προσοδόντας του πιο προσδεδειγμένη και συμπληρωματική αντίθεση άλλων, έχουμε κοινοτική αστυνόμευση, κοινοτική μέριμνα, κοινοτικές σχέσεις, κοινοτική ανάπτυξη, κοινοτική αρχιτεκτονική και κοινοτικό πρόγραμμα» (Cochrane 1986: 51). Μολονότι κάτι τέτοιο δεν είναι δυνατόν να ισχύει για κάθε περίπτωση, ο Cochrane δικαίως ανησυχεί ότι ο όρος απλώς προστίθεται κατ' όνομα στην πολιτική, ότι να ενσωματώνεται ουσιαστικά στην όλη προσέγγιση. Ο μελετητής υποστηρίζει ότι, αντί να χρησιμοποιείται ως επικέτα, η κοινότητα θα πρέπει να αποταξοθετείται με τον πολιτικής αλλαγής και ανάπτυξης δημοκρατικότερων διαδικασιών. Η συγκεκριμένη προσέγγιση συνδέεται με τη δραστηριότητα η οποία θεωρείται ότι ανήκει στον «ανεπίσημο τομέα της πολιτισμικής κληρονομιάς». Η εν λόγω δραστηριότητα περιλαμβάνει την εργασία κοινοτικών ομάδων οι οποίες χρησιμοποιούν την πολιτισμική κληρονομιά και τη μουσειακή δραστηριότητα ως όχημα διαμεσότητος και ως εργαλείο μέρους των κοινωνικών και πολιτικών εκστρατειών τους. Η συμμετοχή της κοινότητας σε αυτό το πλαίσιο αφορά τη δημιουργία νέων «κυκλωμάτων ισχύος» και βιολογικών κοινοτικών δικτύων, τα οποία προσδοκούν την πρόσβαση και την ένταξη των λαοφύλων σε διαφορετικές κοινότητες. Πρόκειται για τις ίδιες αρχές που διακρίνονται με την κοινωνική ευθύνη, την ισότητα και τη δημοκρατία. Η γνώση που οι μεθόδοι, τα ενδιαφέροντα και η βιβλιογραφία των κοινοτικών οπουδών μπορούν να προσφέρουν σε όσους εργάζονται στο χώρο του μουσείου ει-

και πολιτική. Πρώτα, όμως, είναι ανάγκη να διερευνησουμε το νόημα αλλά και τις συνέπειες της περιφημής ιδέας της κοινότητας, η οποία τόσο συχνά απαντά στον τομέα του μουσείου και της πολιτισμικής κληρονομιάς. Αυτό θα οδηγήσει στην πλήρως στερη κατανόηση των λόγων για τους οποίους διαμορφώνονται οι ταυτότητες ομάδων, καθώς και τον τρόπον με τους οποίους οι ταυτότητες αυτές οικοδομούνται, συμβολίζονται και προσλαμβάνουν τελετουργικά χαρακτηριστικά. Παράλληλα, η θεώρηση των χαρακτηριστικών και της πλατιάς εφαρμογής της πολιτικής που αφορά την κοινοτική ανάπτυξη θα δώσει απαντήσεις στο ερώτημα τού πώς μπορούν να συνετιστούν οι τέχνες, τα μουσεία και η πολιτισμική κληρονομιά στο συγκεκριμένο πεδίο.

Κατανοώντας την κοινότητα

Η έννοια της κοινότητας είναι κυρίαρχη στη μουσειακή πολιτική και τον μουσειακό σχεδιασμό. Σε αυτά τα συμφραζόμενα, η λέξη «κοινότητα» χρησιμοποιείται αλυστά όσο και αβασάνιστα· οπανάως διευκρινίζεται τι σημαίνει ο όρος και πώς αναφέρεται η κοινότητα. Η ανύψωση των ποικίλων νοημάτων που συνδέονται με τις λέξη «κοινότητα» αποτρέπει τη μεγαλύτερη πρόκληση για όσους καταγγύονται με τις κοινοτικές σπουδές. Ο αμερικανός κοινωνιολόγος G. A. Hillery αναφέρεται συχνά στις σχετικές εργασίες, καθώς έχει εντοπίσει πενήντα ορισμούς της κοινότητας στα κοινωνιολογικά συγγράμματα της δεκαετίας του 1950. Αντί να προσπαθούμε να περιόρισουμε αυτή την ποικιλία σε έναν και μοναδικό ορισμό, πιο χρήσιμο ήταν να εξετάσουμε την πολυακρότητα των χαρακτηριστικών που συνδέονται με την κοινότητα. Ο Gerard Delanty ξεκινάει το βιβλίο του με τίτλο *Community* υπογραμμίζοντας αυτήν ακριβώς την ποικιλία:

Οι κοινότητες βασίζονται στην εθνοτικότητα, τη θρησκεία, την τάξη ή την πολιτική. Μπορεί να είναι μεγάλες ή μικρές· να διέπονται από ισχυρούς ή αδύναμους συνεκτικούς δεσμούς· μπορεί να έχουν τοπικό χαρακτήρα ή να είναι οικουμενικά οργανωμένες· μπορεί να λειτουργούν επιβεβαιωτικά ή αντιστρατευτικά εν σχέση με την καθοριστική τάξη· μπορεί να είναι παραδοσιακές· μοντέρνες ή ακρόμη και μεταμοντέρνες· αντιδραστικές ή προοδευτικές (Delanty 2008: 2)

Η περιγραφή της κοινότητας από τον Delanty είναι ιδιαίτερα χρήσιμη, καθώς συμβάλλει στο να διαλυθούν μερικοί από τους πολυάριθμους μύθους που συνδέονται με τον όρο. Συγκεκριμένα, πρόκειται για τις πεποθήσεις σύμφωνα με τις οποίες η κοινότητα έχει και ανάγκη ρίζες που αναγύονται στο μακρινό παρελθόν, βασίζονται σε παραδοσιακά μοντέλα συμπεριφοράς και διαθέτει χαρακτηριστικά εύκολα αναγνωρίσιμα, τα οποία συχνά συνδέονται με έναν ορισμένο τόπο. Στον αντίποδα αυτών των προκαταλήψεων, ο Delanty δίνει έμφαση στο εύρος των εμπειριών που συνδέονται με την κοινότητα: στο γεγονός, δηλαδή, ότι η κοινότητα δεν αφορά μόνο το παρελθόν ή την υιοθέτηση ενός «κοινοβιακού» τρόπου ζωής, ο οποίος θεωρείται ότι

αφημένους ότι έχει απολεσθεί και ότι θα πρέπει να οικοδομηθεί εκ νέου. Ομοίως, η κοινότητα δεν συνδέεται απαραίτητα με έναν ορισμένο τόπο· δεν προϋποθέτει πάντα δεσμούς με κάποιο χωρίο ή με ένα συγκεκριμένο τοπίο· μπορεί να είναι διάσπαστη από γεωγραφική άποψη, αλλά η συνοχή της να εξασφαλίζεται από κάποιο κοινό συμφέρον. Η ιδέα ότι ορισμένοι άνθρωποι συναντιούνται μια κοινότητα καλώς ή κακώς, με τη βοήθεια μεγάλης γκάμας χαρακτηριστικών· σε αυτή την περίπτωση γίνεται λόγος για «συμπύση βάση» της κοινότητας. Άλλοτε, πάλι, η κοινότητα αναγνωρίζεται βάσει ληυοστών κοινών χαρακτηριστικών· τότε μιλάμε για «αραή» κοινότητα. Επιπλέον, η κοινότητα κατά βάση δεν έχει να κάνει με το προ-μότερνο, με το χωρίο ή με τις αγροτικές κοινωνίες· απεναντίας, σήμερα για πολλούς η κοινότητα αφορά την ανάπτυξη νέων σχέσεων εξουσίας και τη βιωσιμότητα. Όλη αυτή η ποικιλία μαρτυρεί ότι πρόκειται για μια λέξη η οποία σημασιολογικά μεταβάλλεται ανάλογα με τα συμφραζόμενα, με χαρακτηριστικό, σχεδόν, τρόπο. Για ορισμένους, το γεγονός αυτό αποτελεί επαρκή λόγο για να απορρίψουν την ιδέα της κοινότητας ως παρωχημένη, σφοιστη και ελάχιστα αξιοσημείωτη. Ωστόσο, ανεξάρτητα από το πόσο δυναμικά μπορεί να παρουσιαστεί ένα παρόμοιο επιχείρημα, δεν είναι δυνατόν να παραγνωρίσουμε τη συγγύτητα της χρήσης του συγκεκριμένου όρου και τη συνεκτικότητα της σημασίας του.

Η κατανοηση του τρόπου με τον οποίο χρησιμοποιείται ο όρος «κοινότητα» μπορεί να αποδειχθεί πιο επικοδομητική από την προσηλιαία προσδιορισμού της σημασίας του. Τα δοκίμια που περιλαμβάνονται στον τόμο *Realizing Community* (Amity 2002) προσφέρουν παραδείγματα των τρόπων με τους οποίους ομάδες στο Ηνωμένο Βασίλειο, στη Νορβηγία, στον Καναδά και στην Κεντρική Ευρώπη έχουν χρησιμοποιήσει και αναπτύξει περαιτέρω την ιδέα της κοινότητας. Κοινό στοιχείο πολλών από αυτά τα παραδείγματα είναι η σημασία της ανάπτυξης μιας αίσθησης τοπικότητας, της οικοδόμησης κοινωνικών δικτύων, καθώς και του εντοπισμού και της αναγνώρισης κοινών χαρακτηριστικών, όπως είναι η ιστορία, η θρησκεία, ο αθητισμός ή η απασχόληση. Οι εργασίες τού εν λόγω τόμου εξετάζουν το ρόλο του συναισθήματος, της συγκίνησης και της νοοσταλγίας στη διαμόρφωση οραδίων ταυτοτήτων. Τα κοινά γνωρίσματα μετατρέπονται σε κατεξοχήν διακριτικά της κοινοτικής ταυτότητας, ενώ παράλληλα λαμβάνεται μια συνειδητή απόφαση να χρησιμοποιηθούν οι συγκεκριμένες εμπειρίες προκειμένου να παραχθεί ενότητα. Συχνά, κάθε παράδειγμα βασίζεται κοινοτήτων όπου η αίσθηση τοπικότητας διαδραματίζει προσηύστα ρόλο, η διάσπαση όσον αφορά τον τόπο μετατρέπεται σε βασική απειλή και οι αθηρισμοί ενώνονται προκειμένου να οικοδομηθούν μία αφήγηση τού ανέκειν ικαλώς να εξοδετερόσει την απειλή. Τα παραδείγματα που βρίσκονται συγκεντρωμένα στον τόμο *Realizing Community* καταδεικνύουν τη σημασία του μη χειρισματού χαρακτηριστή της οικοδόμησης της κοινότητας. Παρ' ότι ενδεχομένως πιστεύουμε ότι τα γνωρίσματα την κοινότητα από χειρισματού χαρακτηριστικά, όπως είναι ο τόπος ή τα κοινά γνωρίσματα, η δημιουργία της κοινότητας είναι στενά συνδεδεμένη με τα

νοήματα που συνοδεύουν αυτά τα συμβολικά «οροθέσια». Η ύπαρξη των χαρακτηριστικών της κοινότητας αυτής καθωυτήν δεν είναι αρκετή απεναντίας, είναι απαραίτητο να υπάρχει η πρόθεση να σχηματιστεί με αυτά μία αυτο-διομορφούμενη μονάδα. Ωστόσο, η εξέταση της ιδέας της κοινότητας δημιουργεί και επιφωδάζει. Πολλοί αντιμετωπίζουν θετικά την ιδέα της κοινοτικής δράσης και της σύγχυης καινοβύργων σχέσεων με κοινότητες. Άλλοι, όμως, είναι πιο επιφυλακτικοί απέναντι στον φαινομενικά νοσταλγικό, υπεραιλουτευτικό χαρακτήρα της κοινότητας, την οποία, επιπλέον, θεωρούν σύμφυτη με τον αποκλεισμό. Η αυξανόμενη συνειδητοποίηση του πολιτισμικού συμβολισμού της κοινότητας συμβαδίζει με μία διαρκώς ενισχυόμενη επίγνωση της ανάγκης εδραίωσης μιας αίσθησης ομοιότητας στο εσωτερικό της ομάδας, εις βάρος των όποιων διαφορών. Ταυτόχρονα με την εδραίωση των κοινότητων καθιερώνονται και τα όριά τους, ενώ παράλληλα ενισχύεται η επίγνωση της ανάγκης. Η κοινότητα, η οποία φαινομενικά προκύπτει με φυσικό τρόπο χάρη σε κοινά χαρακτηριστικά, στην πραγματικότητα οικοδομείται σκόπιμα, παρέχοντας ασφάλεια στους δημιουργούς της και δημιουργώντας ανασφάλεια σε όσους αισθάνονται ότι δεν ανήκουν σε αυτήν. Καθοριστική σημασία για την επιτυχία των πολιτισμικών κωδίκων, των τελετουργικών και των συμβόλων του ανήκειν έχει ο επιλεκτικός τους χαρακτήρας, καθώς και η ικανότητά τους να αναγνωρίζονται από όσους δεν αποτελούν μέλη μιας συγκεκριμένης κοινότητας. Ιδιαίτερα σημαντικό για την επιβίωση της κοινότητας είναι αυτή να αναγνωρίζεται εύκολα τόσο από τα μέλη όσο και από τα μη μέλη της. Εάν η κοινότητα σχετίζεται με τη συνένωση και την ενότητα, αφορά εξίσου τη διάκριση και τον αποκλεισμό. Πυκνοποιώς υπάρχουν ποικίλα παραδείγματα χρήσης της διαφύλαξης της κοινοτικής ταυτότητας, της πολιτισμικής κληρονομιάς και της κουλτούρας, εν γένει, δίχην προσοχήματος για να απολογηθεί ο ρασισμός και η γενοκτονία. Το τραγικότερο από αυτά τα παραδείγματα υπήρξε, ενδεχομένως, η χρήση της «κοινότητας» ως αιτιολόγησης του φασισμού στη ναζιστική Γερμανία.

Μουσεία και οικοδόμηση της κοινοτικής ταυτότητας

Η κοινότητα μπορεί να οικοδομηθεί σε τοπικό, εθνικό ή και παγκόσμιο επίπεδο. Ο σχηματισμός κρατών-εθνών, λόγω χάρη, βασίζεται στην ιδέα ότι η ανθρώπινη χωρίζεται, φυσιολογικά, σε εθνικές κοινότητες, καθεμία από τις οποίες έχει τον δικό της ιδιαίτερο χαρακτήρα. Ο χαρακτηρισμός του έθνους ως «φραυτασιακής κοινότητας» (Anderson 1991) εκφράζει την ιδέα ότι, αν και δεν δυνατόν να γνωρίζονται μεταξύ τους όλοι οι ανήκοντες σε ένα έθνος, καθώς από αυτούς έχει επίγνωση της ύπαρξης του άλλου, καθώς και του γεγονότος ότι ανήκουν όλοι σε μία κοινή ουσία. Η εθνική κοινότητα προσλαμβάνει «φυσικό» χαρακτήρα μέσω μιας κοινής ιστορίας, η οποία παρουσιάζεται από τη μεγάλη αφήγηση κάθε έθνους και αποτυπώνεται σε μπουσεία, βιβλία ιστορίας και άλλες μορφές πολιτισμικού συμβολισμού, όπως είναι τα μνημεία. Η ιστορία της ανάπτυξης του ευρωπαϊκού μπουσείου κατά τον 19ο

αιώνα είναι άμεσα συνυφασμένη με την εμφάνιση των εθνών και με την ανάγκη του να διεκδικήσουν και να επιδειξουν ένα εθνικό παρελθόν.

Η περίπτωση των εθνών καταδεικνύει ότι η «κοινότητα» βασίζεται στην ανάπτυξη της επίγνωσης των κοινών χαρακτηριστικών, η οποία μπορεί να εκκινεί από ένα ερσι φάσμα δυνατότητων. Μολονότι η κοινότητα μπορεί να χειραγωγηθεί πολιτικά για εθνικιστικούς, παραδειγματος χάρη, σκοπούς, δεν θα πρέπει να γίνεται αντιληπτή ως κάτι το καθαρά εργαλειώκο, αλλά να αναγνωρίζεται ως μέρος των αναπόφευκτων ανθρώπινων δικαιωμάτων μέσω των οποίων δημιουργούνται συλλογικές ταυτότητες και παράγεται η αίσθηση του ανήκειν. Το γεγονός αυτό, αναφορικά με τη χρήση της έννοιας από τα μπουσεία, συνεπάγεται ότι θα πρέπει να διαθέτουμε κριτικό πνεύμα και να είμαστε διατεθειμένοι να εξετάσουμε πώς έχουν χρησιμοποιηθεί τα μπουσεία και η πολιτισμική κληρονομιά προκειμένου να εκφραστεί η κοινότητα καθώς και να αναγγεύσουμε το ρόλο που διαδραματίζουν τα αντικείμενα στο συμβολισμό της κοινότητας και στην έκφραση της αίσθησης του ανήκειν. Το ίδιο γεγονός μάς θμιζει την κοινωνική και πολιτική αξία που αποδίδεται στις μπουσειακές συλλογές, καθώς και τη δυνατότητα των μπουσείων να συμμετέχουν στην οικοδόμηση και την παγίωση της κοινότητας. Τα πιο πάνω συμπεράσματα επιβεβαιώνονται από τα τρία παραδείγματα που ακολουθούν.

Το Μουσείο της Περιοχής Έξι, στο Κέιπ Τάουν

Το Μουσείο της Περιοχής Έξι (District Six Museum), στο Κέιπ Τάουν της Νότιας Αφρικής, αποτελεί παράδειγμα οικοδομήματος στην υπηρεσία (ολοκληρης) της κοινότητας, σε μια περιοχή που δοκιμάστηκε από την πολιτική φυλετικών διακρίσεων του απαρτχάιντ (βλ. επίσης κερ. 29). Η Περιοχή Έξι είναι μία συνοικία του Κέιπ Τάουν η οποία χαρακτηρίστηκε ως «λευκή» από το Διάταγμα Συνοικιών Φυλετικών Ομάδων του 1966. Συνεπεία του εν λόγω διατάγματος, 60.000 άνθρωποι αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν την περιοχή, ενώ τα σπίτια τους καταδαφίστηκαν. Με τον τρόπο αυτόν, οι άνθρωποι απομακρύνθηκαν από τους φίλους και τις οικογένειές τους, από τις δουλειές, τα σχολεία και τις εκκλησίες τους, και η κοινότητα την οποία είχαν δημιουργήσει διασπαστηκε. Για πολλούς από αυτούς, το συγκεκριμένο γεγονός ήταν ιδιαίτερα τραυματικό. Κατά τη δεκαετία του 1980, η εκστρατεία «Κάτω τα χέρια από την Περιοχή Έξι», η οποία είχε ως στόχο να προστατεύσει την περιοχή από την αυθαίρετη εκ νέου διαμόρφωση, γέννησε την ιδέα της δημιουργίας ενός μπουσείου ως μέρους της όλης διαδικασίας. καρπός αυτής της ιδέας υπήρξε η ίδρυση του Μουσείου της Περιοχής Έξι, το 1994.

Το μουσείο αυτό εθεωρείτο, και εξακολουθεί να θεωρείται, ως τόπος επαφής μεταξύ νέου και παλαιού. αποτελεί μέσο έκφρασης και διαδραματίζει ενεργό ρόλο στην ανάδειξη του πολιτισμικού πνεύματος, ενώ παράλληλα εξασφάλισε υποστήριξη για την εκστρατεία επιστροφής των οικογενειών που είχαν απομακρυνθεί διά της βίας

από τις εστιές τους. Από την αρχή της λειτουργίας του, οι πρώην κάτοικοι της Περιοχής Έξι είδαν το μουσείο ως «ένα μέρος για να θυμίζει την ιστορία του αγώνα» ενώ, λέχθουν ιστορίες, όπου τα σφράγματα μνήμης μπορούν να αποκαλυφθούν, μέσα σε αιθάλαρα ελπίδας» (Abraham 2001: 4). Προορισμός του μουσείου ήταν να «χτίνα γίνει, εντέλει, «ένα κοινοτικό μουσείο, ένα ανοιχτό μουσείο, ένα μουσείο των ανθρώπων» (Fredricks 2001: 14).

Το σημαντικό δεν είναι αυτό καθ'αυτό το γεγονός ότι άνοιξε ένα μουσείο στην-και για την- Περιοχή Έξι, πολύ πιο ενδιαφέρον είναι το γιατί άνοιξε. Το εν λόγω μουσείο έχει μετατραπεί σε τόπο όπου άνθρωποι οι οποίοι παλαιότερα κατοικούσαν στην Περιοχή Έξι μπορούν να συναυτισθούν και να μοιραστούν τις εμπειρίες τους. Το μουσείο προσφέρει, δηλαδή, στους ανθρώπους την ευκαιρία να «θυμηθούν την κοινότητα». Αυτό το οικοδόμημα, που χωράει ολόκληρη την κοινότητα, έχει για θέματα την κοινή ιστορία και μια σαφή αίσθηση τοπικότητας. Η έκθεση του μουσείου χαρακτηρίζεται από τη νοσταλγία για το παρελθόν, συναισθηματικό το οποίο χρησιμοποιείται, εξάλλου, ως όχημα για πολιτική αλλαγή. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, η κοινότητα αξιοποίησε την ιδέα του μουσείου, επανεξετάζοντάς την, όμως, και προσδίδοντάς της νέα μορφή. Στο μουσειακό τονό του Κέιπ Τάουν, το οποίο παράδοσιακά αντανακλούσε την ευρωπαϊκή προσέγγιση στο οικοδόμημα και την έκθεση του μουσείου, το Μουσείο της Περιοχής Έξι ξεχωρίζει λόγω της έγτονης διαφοροποίησής του. Το κτήριο και το σύνολο των χώρων του συγκεκριμένου μουσείου είναι ταπεινά: δεν υπάρχουν γυάλινες προθήκες· ο έφορος δεν διαθέτει εξουσία, ενώ το κείμενο της έκθεσης δεν είναι αποκρυπταλλωμένο: οι παλαιοί κάτοικοι μπορούν να προσθέσουν τα δικά τους σχόλια στα ταμπλό κατά τη διάρκεια της επίσκεψής τους στο μουσείο. Το παράδειγμα του Μουσείου της Περιοχής Έξι καταδεικνύει θεωρητικά τις αξίες που συνδέονται με τα μουσεία και τη συνακόλουθη δύναμη των μουσείων. Η δημόσια, από κοινού ανάκληση γεγονότων στο χώρο ενός μουσείου ενισχύει την κατανοήση του παρελθόντος, αλλάζοντας, συγχρότως, τον τρόπο με τον οποίο αυτό γίνεται αντιληπτό. Ό,τι έκανε τους ανθρώπους να νιώθουν ασχύνη γεννά πλέον υπερηφάνεια· οι «θαμνένες» μνήμες γίνονται ανοιχτές και κοινές το σύνολο αδύναμων ατόμων μετατρέπεται σε ενδυναμωμένη κοινότητα. Παράλληλα, το Μουσείο της Περιοχής Έξι αποτελεί παράδειγμα κοινότητας η οποία παράγει στα χέρια της τη διατήρηση της ίδιας της ιστορίας της, γεγονός που έχει πολλές συνέπειες. Όσοι συμμετείχαν στη δημιουργία του μουσείου έχουν ολοκληρώσει το αίτημα υπερηφάνειας που γεννά στο άτομο η παρουσίαση της ιστορίας του σε δημόσιο χώρο, ενώ παράλληλα έχουν υπογραμμίσει τη σημασία της ανάπτυξης ομαδικών ταυτοτήτων και της δημιουργίας θεσμών ανήμερα στα μέλη μιας ομάδας. Το μουσείο, όπως και οι δραστηριότητες τις οποίες αυτό ενθαρρύνει, προσφέρει δυνατότητες ισχυροποίησης της κοινότητας.

Δίκτυα κοινωνικών μουσείων στο Μεξικό

Στην πολιτεία της Οαχάκα, στο νοτιοανατολικό Μεξικό, ένας κοινωνικός συνεταίμος ανέπτυξε ένα δίκτυο τοπικών μουσείων, στο πλαίσιο προγραμμάτων με στόχο την κοινωνική και οικονομική αναβάθμιση της περιοχής. Η ιδέα του δικτύου κοινωνικών μουσείων (*museos comunitarios*) γεννήθηκε από τη σημασία της πολιτισμικής κληρονομιάς της περιοχής και πραγματοποιήθηκε χάρη στο ενδιαφέρον των ανθρώπων που εργαζόνταν εκεί, αλλά και στην οικονομική υποστήριξη αναπτυξιακών επιχειρήσεων. Αυτή η «διαδικασία της από-κάτω-προς-τα-πάνω δημιουργίας δικτύου κοινωνικών μουσείων» ξεκίνησε στα μέσα της δεκαετίας του 1980, οπότε και ιδρύθηκε το πρώτο μουσείο, και οδήγησε στη δημιουργία ενενήντα γεωσφάρων κοινωνικών μουσείων σε δεκαεπτά μεξικανικές πολιτείες. Το δίκτυο θεωρείται ως παράδειγμα θετικής επίδρασης της ανάπτυξης στην κληρικότητα του κοινωνικού κεφαλαίου, στην ενίσχυση των οικονομικά ασθενέστερων κατοίκων της υπαίθρου, στη βελτίωση της τοπικής αυτοδιοίκησης, στη δημιουργία στέρεων συσχετισμών ανάμεσα στο κράτος και την κοινωνία των πολιτών, καθώς και στην άρμυα των τοπικών κοινωνιών απέναντι στις δύναμεις ομογενοποίησης της πολιτισμικής ηγεμονιοποίησης (Healy 2003).

Η λεγόμενη «από-κάτω-προς-τα-πάνω» προσέγγιση του εν λόγω δικτύου μουσείων θεωρείται ότι έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην επιτυχία του επιχειρήματος: το συγκεκριμένο πρόγραμμα γίνεται αντιληπτό ως θετική εναλλακτική σε προγράμματα κοινωνικών μουσείων με «αυθαιρέτο προαναποδομητό», στο πλαίσιο των οποίων «μία από-πάνω-προς-τα-κάτω» ηγεσία και διοίκηση αφήνει τα μέλη της κοινότητας απ' έξω, όταν θα έπρεπε να συμβάλει το αντίθετο» (Healy 2003: 17). Τα μέλη της κοινότητας περιγράφουν το *museo comunitario* ως μέσο ενίσχυσης του αισθηματικού συλλογικής ιδιοκτησίας, αλλά και της αυτοεκτίμησής τους. Κάποιο από αυτά διαλάσει χαρακτηριστικά ότι, προτού αρχίσει να συμμετέχει στις δραστηριότητες του *museo comunitario*, είχε μια «αόριστη εικόνα» για τις πολιτισμικές καταβολές του, για τις οποίες μάλλον ντρέπονταν, ενώ «τόρα οι γνώσεις και η περιφάνια μου για τις πολιτισμικές μου ρίζες μου έχουν χαρίσει μια αίσθηση της πολιτισμικής ταυτότητας η οποία μου δίνει αυτοπεποίθηση» (Healy 2003: 20).

Κοινωνικές εκθέσεις στη Βόρεια Ιρλανδία

Στη Βόρεια Ιρλανδία, η ανάπτυξη της ιδέας της ομαδικής πολιτισμικής κληρονομιάς συνιστά μέθοδο δημιουργίας κοινωνικής ταυτότητας, μέσω των εμπειριών της ιστορίας, της μνήμης και του τόπου. Προοθήκη στο εκθεσιακό τονό της περιοχής υπήρξε η οργάνωση βραχυβίων, συχνά, εκθέσεων τοπικής ιστορίας, την επιμέλεια των οποίων έχουν κοινοτικοί οργανισμοί (εικ. 11.1-11.3). Οι εκθέσεις αυτές είναι ανοιχτές για το κοινό μόνο για μερικές εβδομάδες, συχνά έχουν μάλλον ερασιτεχνικό χαρακτήρα, φιλοξενούνται σε χώρους της τοπικής κοινότητας, ενώ συνήθως συμπληρώνονται με μία συγκεκριμένη αναπτυξιακή ή πολιτισμική ατζέντα.

Εικόνα 11.1 Εκθεση της κοινότητας του Νισούρ της Βόρειας Ιρλανδίας, Ιούλιος 2003. Η έκθεση διοργανώθηκε από την επιτροπή πολιτισμικής κληρονομιάς κάποιου οργανισμού κοινότητας ανάπτυξης. Φωτογραφία της Ε.Μ. Crooke.

Χαρακτηριστικά παραδείγματα εκθέσεων αυτού του είδους αποτελούν εκείνες που οργανώθηκαν από το Ulster People's College, στο Μπέλφαστ, μέσω της Πρωτοβουλίας Ιστορίας των Ανθρώπων. Χάρη στην εν λόγω πρωτοβουλία, η οποία ξεκίνησε το 2001, περίπου δεκαπέντε ομάδες οργάνωσαν εκθέσεις βρασιγμένες στην τοπία της κοινότητάς τους (Crooke 2005). Στο σύνολο των περιπτώσεων αυτών, οι εκθέσεις αποτελούσαν ασκήσεις κοινωτικής «αυτοβιογραφίας»: η κοινότητα έκανε μία διαλογή μεταξύ των ιστοριών της, επέλεγε τα αντικείμενα και τις εικόνες που θα επέθετε και προσέφερε τη δική της ερμηνεία αναφορικά με γεγονότα και εμπειρίες του παρελθόντος. Για τις ομάδες, η επιτυχία βραζιόταν στη συνεισοφορά της συλλογικής εργασίας στη διαμορφωση, τη συνοχή και την ενόχληση της κοινωτικής ταυτότητας. Κάθε στάδιο έχει αξία και αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι μιας διαδικασίας, εφόσον η ομάδα ωφελείται από τη διερεύνηση πιθανών θεμάτων, τη συλλογή ιστοριών και την επεξεργασία του υλικού, καθώς και από την όλη οργάνωση της έκθεσης και το γεγονός ότι τη μοιράζεται με άλλους ανθρώπους. Η μικρή διάρκεια των εκθέσεων και η συνεργασία καταξιωμένων ειδικών δεν αποδυναμώνουν τον αντίκτυπό τους. Ανεξάντλια, η έκθεση προοιαιμβάνει αξία ως μέρος μιας διαδικασίας, δεν αποτελεί

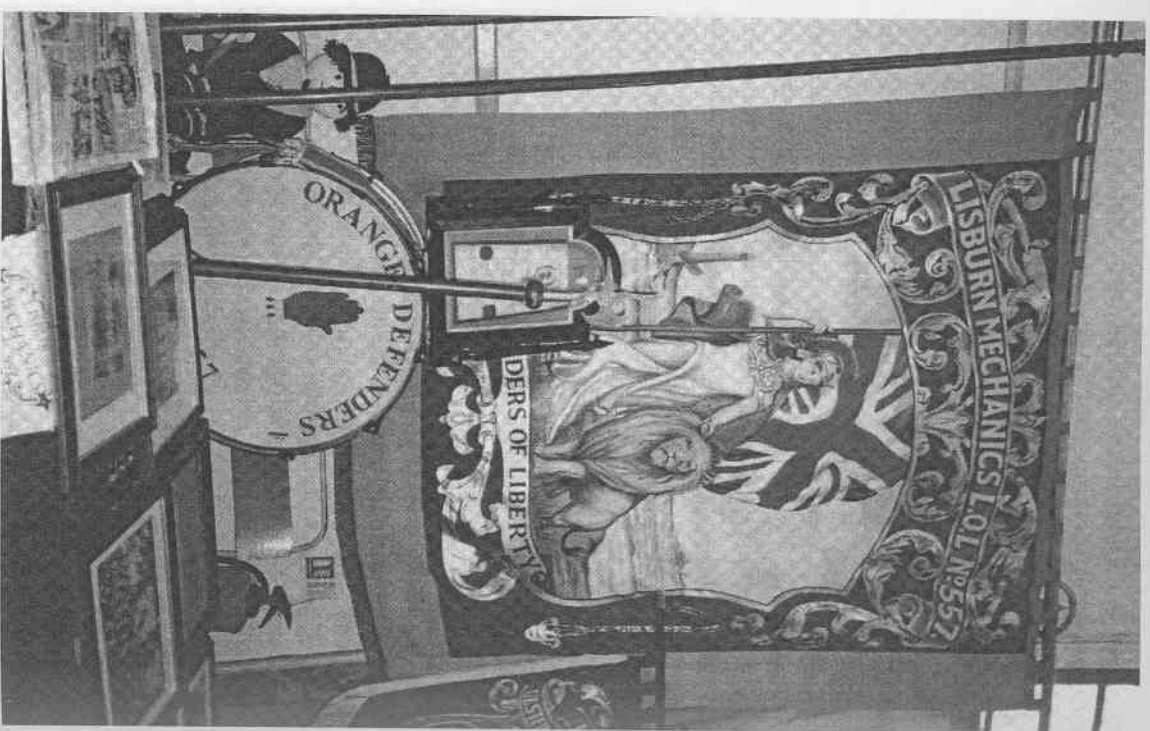
αποσκοπιά, αλλά μέσο για την εκμύηση ενός σκοπού, που δεν είναι άλλος από τη ανάπτυξη μιας κοινής, κοινωτικής ταυτότητας.

Τα παραδείγματα του Μουσείου της Περιοχής Ήξι στο Κέιπ Τάουν, του δικτύου Κοινωτικών Μουσείων στο Μεξικό και των πρωτοβουλιών στη Βόρεια Ιρλανδία και ταδεικνύουν την αξία των καινούργιων μορφών μουσείου και μουσειακής πρακτικής οι οποίες αναπτύσσονται σε διάφορες κοινότητες. Όλα αυτά τα μουσεία περιγράφονται ως δυναμικοί οργανισμοί, οι οποίοι παρέχουν στους κατοίκους των αντίστοιχων περιοχών μια αναανεωμένη, θετική αντίληψη της ταυτότητάς τους, ενισχύοντας

Εικόνα 11.2 Εκθεση της κοινότητας του Λισμπορν της Βόρειας Ιρλανδίας, Ιούλιος 2003. Η έκθεση πλαισιώνει την πολιτισμική Εβδομάδα Οραντζό. Φωτογραφία της Ε.Μ. Crooke.

Εικόνα 11.3 Εκθεση της κοινότητας του Διόμιουρν της Βόρειας Ιρλανδίας, Ιούλιος 2003. Φωτογραφία της Έ. Μ. Crooke.

συνχρόνως, την αυτοεκτίμησή τους. Η επιτυχία των εν λόγω επιχειρημάτων βασίζεται, σε πολλές περιπτώσεις, στην από-κάτω-προς-τα-πάνω προσέγγισή τους, στο γεγονός, δηλαδή, ότι ξεκίνησαν από μια κοινότητα η οποία αποφάσισε, σε μία δεδομένη στιγμή, να χρησιμοποιήσει τη μουσικακή διαδραστικότητα. Ρόλο-κλειδί σε αυτή τη

αλλαγή στο χώρο του μουσείου διαδραματίζει η ανάγκη ή η επιθυμία της κοινότητας, η οποία κατευθύνει την όλη διαδραστικότητα.

Η δύναμη αυτών των προγραμματίων απορρέει από το γεγονός ότι βασίζονται αποκλειστικά στην κοινότητα· ωστόσο, όπως είδαμε στην προηγούμενη ενότητα, η ιδέα της «κοινότητας» θα πρέπει να προσεγγίζεται με προσοχή. Η «κοινότητα» μπορεί να οικοδομηθεί με πολλούς τρόπους και να προσλάβει ποικίλες μορφές· μπορεί να γεννηθεί μυθικά ιδεώδη που είναι δύσκολο να πραγματοποιηθούν ή που, προσεγγίζοντας οριστικό χαρακτήρα στην κοινότητα, δυσκολεύουν την επίτευξη της αλλαγής. Όταν η κοινότητα βασίζεται σε μία συγκεκριμένη ιστορία ή εμπειρία, όσοι δε μετέχουν αυτής της ιστορίας κινδυνεύουν να αποκλειστούν, ενώ το παρελθόν μπορεί να εξιδανικευτεί και τα γεγονότα να παρερμηνευτούν. Κάθε φορά που μία οποιαδήποτε ομάδα ξεκινάει να οικοδομεί και να παρουσιάζει δημόσια την ιστορία της, είναι αναγκαίο να διερευνώνται τόσο οι προθέσεις όσο και ο αντίκτυπος των μηνυμάτων που μεταδίδονται. Στο Κέιπ Τάουν, το Μουσείο της Περιοχής Έξι είναι συνδεδεμένο με την εκστρατεία χρήσης της γης, η οποία στοχεύει στην επιστροφή των οικογενειών που είχαν απομακρυνθεί από τις εστίες τους. Η προσέγγιση της αφήγησης της ιστορίας και της μουσικακής παρουσίασής της αντανακλά αυτήν ακριβώς την σκέψη. Τόσο στο παράδειγμα του Μεξικού όσο και σε εκείνο της Βόρειας Ιρλανδίας οι δυνατότητες ενίσχυσης της κοινότητας τις οποίες διαθέτουν οι εκθέσεις τίθενται στην υπηρεσία ενός προγράμματος που αφορά την ταυτότητα. Συγκεκριμένα, το πρόγραμμα της Ουάσγκα έχει ως στόχο την ενδυνάμωση της κοινότητας μέσω της βελτίωσης των οικονομικών δυνατοτήτων της περιοχής, ενώ η Πρωτοβουλία Ιστορίας των Ανθρώπων χρησιμοποιεί την εκπαίδευση προκειμένου να επιτύχει έναν ανάλογο στόχο. Και στις δύο περιπτώσεις, οι στόχοι αυτοί καθορίζουν τόσο τη μορφή που προσλαμβάνει το πρόγραμμα όσο και τον αντίκτυπο που αυτό έχει στην κοινότητα την οποία (θεωρείται ότι) απηχοποιεί. Μόλοντι η δύναμη πληροφοριακών προγραμμάτων πηγάζει από το γεγονός ότι εκπονούνται και εφαρμόζονται από μέλη της κοινότητας, μόνο η εξωτερική αξιολόγηση θα αποκαλύψει αν οι εκθέσεις διατρέχουν τον κίνδυνο της νοστολγίας, αν υιοθετούν στο σφάλμα της υπεραιολούστευσης και αν γεννούν αποκλεισμό.

Μουσεία και κοινοτική ανάπτυξη

Μέσω αυτής ακριβώς της δυναμικής συμβολής της δραστηριότητας που σχετίζεται με τα μουσεία, και με την πολιτισμική κληρονομιά εν γένει, στην ενδυνάμωση της κοινότητας, ο πολιτισμικός τομέας εισήχθη στο πεδίο της κοινοτικής ανάπτυξης. Τα μουσεία, τα οποία αναπτύχθηκαν με ταχύτερο ρυθμό κατά την προηγούμενη δεκαετία, έχουν μετατραπεί πλέον σε μέσο επίτευξης στόχων της κοινοτικής ανάπτυξης, όπως είναι η ενθάρρυνση της συμμετοχής περιθωριοποιημένων και αποκλεισμένων ομάδων, η παροχή δυνατοτήτων αυτοβοήθειας, καθώς και η πραγματοποίηση άλλων ικανών να εξασφαλίσουν μεγαλύτερη κοινοτική ιδιότητα. Οι λόγοι για

τους οποίους προέκυψε ο συγχρωτισμός των μουσειών με παρόμοιους στόχους είναι ούθητοι και συνδέονται με μια σειρά από ζητήματα: με το πώς γίνεται αντιληπτή η κοινοτική ανάπτυξη· με τη μεταβαλλόμενη εφαρμογή των ιδανικών που σχετίζονται με την κοινοτική ανάπτυξη από τα μέσα του 20ού αιώνα—οπότε και εκλαϊκεύτηκε η συγκεκριμένη ιδέα—και έπειτα· και, τέλος, με τις πιο πρόσφατες προσεγγίσεις της κοινοτικής ανάπτυξης. Η θεώρηση αυτής της ιστορίας συνιστά έναν τρόπο εφαρμογών των πολιτικών συσχετισμών ανάμεσα στα μουσειακά προγράμματα και τα κοινωνικά ζητήματα, συσχετισμών οι οποίοι κατά τις προηγούμενες δεκαετίες αποτέλεσαν βασικό αντικείμενο μελέτης όσον αφορά τον τρόπο που τα μουσεία. Παράλληλα, η ενασχόληση με αυτή την ιστορία αναδεικνύει τη σημασία της συνεχούς αξιολόγησης της διαδικασίας ανάπτυξης της κοινότητας, καθώς και της συμμετοχής του μουσειακού τομέα και του τομέα πολιτισμικής κληρονομιάς στη συγκεκριμένη διαδικασία.

Η κοινότητα έχει αποτελέσει κεντρικό θέμα της δημόσιας πολιτικής, αρχής γενομένης από τη διάδοση των σχετικών με την κοινοτική ανάπτυξη ιδεών, κατά τις δεκαετίες του 1950 και 1960. Την περίοδο εκείνη, η εστίαση στην κοινοτική ανάπτυξη εθεωρείτο ότι προσέφερε στο κράτος την ευκαιρία να συνεργαστεί με την κοινωνία των πολιτών. Η συγκεκριμένη προσέγγιση έφτασε να επηρεάσει την ανάπτυξη της αντίστοιχης πολιτικής σε τοπικό, εθνικό και διεθνές επίπεδο. Με το βλέμμα στραμμένο στα παγκόσμια κινήματα, οι—εθνικοί και διεθνείς—κυβερνητικοί και μη κυβερνητικοί οργανισμοί εξακολουθούν να υποστηρίζουν προανάθετως εκσυγχρονισμούς σε περιοχές του κόσμου οι οποίες θεωρούνται ως λιγότερο ανεπτυγμένες και υφίστανται σοβαρά προβλήματα. Ήδη από τη δεκαετία του 1950, ωστόσο, γίνεται μικρότερη έμφαση στη φιλανθρωπία—οπότε μορφή παροχής οικονομικής βοήθειας, λόγω γένη—ως μέσο επίτευξης του εκσυγχρονισμού, και μεγαλύτερη έμφαση στην ανάπτυξη και την αναμόρφωση, μέσω της δημιουργίας υποδομών εκπαίδευσης και υγείας, για παράδειγμα. Εάν συγκρίνει κανείς την κοινοτική ανάπτυξη που συντελέσεται στις Ηνωμένες Πολιτείες, στον Καναδά και σε διάφορες ευρωπαϊκές χώρες, θα διαπιστώσει ότι οι προτεραιότητες υπήρξαν διαφορετικές σε κάθε περίπτωση: εντούτοις οι πρωτοβουλίες κοινοτικής ανάπτυξης ακολουθήσαν παρόμοιες καταστάσεις στο σύνολο των χωρών αυτών. Στον δυτικό κόσμο, η κοινοτική ανάπτυξη, η οποία συχνά έχει τις ρίζες της στις συνεργασίες κινήσεις των αρχών του 20ού αιώνα, μετασχηματίζεται, μέσω της κοινωνικής καθοδήγησης και αναμόρφωσης, σε βασικό εργαλείο του κράτους κοινωνικής πρόνοιας όπως εμφανίστηκε στα μέσα του 20ού αιώνα.

Κατά τη δεκαετία του 1980, ένας από τους στόχους της πολιτικής της «νέας Δεξιάς», ο οποίος υπήρξε εμφανής τόσο στις ΗΠΑ όσο και στη Μεγάλη Βρετανία, ήταν η συρρίκνωση του ρόλου του κράτους στην αγορά και η ενίσχυση του ρόλου του ατόμου, μέσω μιας στροφής από την «κρατική μέριμνα» στην «κοινοτική μέριμνα», παράλληλα με την αντικατάσταση του επικεντρωμένου στην κοινωνική πρόνοια φονταμενταλιστικού ρόλου του κράτους με ένα σύστημα που να ευνοεί τον επιχειρηματικό τομέα. Η αλλαγή στον τομέα της κρατικής μέριμνας προήχθησε την κατάλυση και ιδιωτικοποίηση του κράτους πρόνοιας, με έμφαση στην αυτοβοήθεια, στον εθελοντισμό και

στην κοινότητα. Η ενίσχυση της κοινοτικής αυτοβοήθειας και του εθελοντισμού θεωρήθηκε ως μέσο εξοικονόμησης δαπανών στον δημόσιο τομέα, αλλά και ως κίνητρο για την εκπόνηση αποτελεσματικότερων και πιο βιώσιμων σχεδίων κοινοτικής ανάπτυξης (Campbell 1997). Από τη δεκαετία του 1990 και μέχρι σήμερα, η κοινοτική ανάπτυξη θεωρείται ως μέσο αντιμετώπισης των προβλημάτων που συνδέονται με τον οικονομικό και κοινωνικό αποκλεισμό. Βασικό στοιχείο αυτής της προσέγγισης είναι η πίστη στο ρόλο της συμμετοχής· πράγματι, υποστηρίζεται ότι η μεγαλύτερη συμμετοχή των περιθωριοποιημένων και των αποκλεισμένων στην επίλυση των προβλημάτων της κοινότητας θα φέρει αποτελεσματικότερες λύσεις.

Η συγκεκριμένη προσέγγιση αντανακλάται σε πολυάριθμα έγγραφα κυβερνητικής πολιτικής τα οποία αφορούν την κοινοτική ανάπτυξη. Η πολιτική γραμμή που ακολουθείται τόσο στη Μεγάλη Βρετανία όσο και στις ΗΠΑ θέλει τα μουσεία να ενθαρρύνουν το «κοινωνικό κεφάλαιο». Η Αμερικανική Ένωση Μουσείων (AAM) κάλεσε τα μουσεία να «επιξεργαστούν έναν διευρυμένο δημόσιο ρόλο για το μουσείο, ο οποίος να αφορά την οικοδόμηση κοινωνικού κεφαλαίου και τη συνεργασία στην κοινωνική ζωή» μέσω του κοινοτικού διαλόγου. Αλλά και στη Μεγάλη Βρετανία ο πολιτικός θεωρείται ως μέσο «οικοδόμησης κοινωνικού κεφαλαίου». Η ιδέα του κοινωνικού κεφαλαίου προέρχεται από την οικονομική, την πολιτική και την κοινωνική επιστήμη, ενώ η αξία του θεμελιώνεται στο διαπιστωμένο πλεονέκτημα των δικτύων και της συνεργασίας τόσο στο πλαίσιο μιας κοινότητας όσο και ανάμεσα στην κοινότητα και την τοπική και εθνική διακυβέρνηση. Η προσέγγιση που υιοθετεί ο Robert Putnam στο *Bowling Alone* (2000), την καθαρά εκλαϊκευτική μελέτη του για την εξέλιξη της κοινότητας στην Αμερική, συνοψίζεται στα ακόλουθα σημεία:

Την κοινωνική ή κοινοτική συνοχή που προκύπτει από την ύπαρξη οριζόντιων-τοπικών, κοινοτικών δικτύων στο εθελοντικό, το κρατικό και το προσωπικό πεδίο, καθώς και την πυκνότητα της δικτύωσης ανάμεσα σε αυτά τα πεδία· υψηλά επίπεδα κοινοτικής ένταξης/συμμετοχής στα εν λόγω τοπικά δίκτυα· μία θετική τοπική ταυτότητα και κάποια αίσθηση αλληλεγγύης και ισοτιμίας με άλλα μέλη της κοινότητας· επίσημη, κανόνες εμπιστοσύνης και αμοιβαίας βοήθειας, υποστήριξης και συνεργασίας. (Campbell 2000: 183)

Στο πλαίσιο αυτής της τάσης, ο τομέας του μουσείου και εκείνος της πολιτισμικής κληρονομιάς έχουν συνδεθεί άμεσα, προκειμένου να αντιμετωπιστούν τα προβλήματα που σχετίζονται με τον κοινωνικό αποκλεισμό και με άλλες μορφές διάσπασης της κοινότητας. Το 2002, η βρετανική υπουργική αναφορά με τίτλο *Building Cohesive Communities* («Οικοδομώντας συνεκτικές κοινότητες») στάθηκε αφορμή για να θέσει η κυβέρνηση της Μεγάλης Βρετανίας ως στόχο την κοινωνική ανανέωση, ως απάντηση στον «βαθύ κλονισμό των κοινοτήτων εξαιτίας φυλετικών και θρησκευτικών διαφορών, αλλά και εξαιτίας του χάσματος των γενιών». Προκειμένου να αντιμετωπιστεί η κατάσταση αυτή, η βρετανική κυβέρνηση προώθησε τη «συνένωση των

μελών της κοινότητας γύρω από την κοινή αίσθηση του ανθρώπου. Η αναφορά προς τρεις μια πολυεπίπεδη προσέγγιση η οποία θα περιλάμβανε τη βελτίωση της στέγας, την ανάπτυξη ευκαιριών απασχόλησης, την ενίσχυση του ρόλου της εκπαίδευσης, την ενδυνάμωση της ηγεσίας της κοινότητας, την ανταπόκριση στις ανάγκες των νέων, καθώς και την αξιοποίηση των δυνατοτήτων που προσέφεραν ο αθλητισμός και ο πολιτισμός, ως μέσο «επιανεστάξιας αποκομμένων ομάδων της κοινότητας, ομοδομητής κοινού κοινωνικού κεφαλαίου και συμμετοχής του συνόλου στη διοίκηση». Στην αναφορά γίνεται ειδική μνεία στη μαθησιακή δυναμική των μουσείων ως τόπων όπου μπορούν να διερευνηθούν διανοητικά θέματα.

Αυτός ο εναγκαλισμός των τεχνών, του πολιτισμού και της κληρονομιάς, παράδοσης από την κυβέρνηση, σε μια προσπάθεια δυναμικής αντιμετώπισης της διάσπασης της κοινότητας, οδήγησε στην άμεση αναγνώριση, από την πλευρά εκείνων που σχεδιάζουν τη μουσειακή πολιτική, της δυναμικής συμβολής του τομέα του μουσείου στην κοινοτική ανάπτυξη. Είναι χαρακτηριστικό το γεγονός ότι το Συμβούλιο (πρώην Πόρος [Resource]) Μουσείων, Αρχείων και Βιβλιοθηκών της Μεγάλης Βρετανίας (Council for Museums, Archives and Libraries, ΜΛΑ) αντιμετωπίζει τα μουσεία ως μέσο ενίσχυσης της συμμετοχής της κοινότητας. Πράγματι, το στρατηγικό σχέδιο *Using Museums, Archives and Libraries to Develop a Learning Community* («Αξιοποιώντας τα μουσεία, τα αρχεία και τις βιβλιοθήκες για την ανάπτυξη μιας κοινότητας της μάθησης»), το οποίο εκπονήθηκε 2001, παρουσιάζει τα μουσεία ως χώρους ικανούς να αφυπνίσουν τη δημιουργικότητα, να προκαλέσουν ενδιαφέρον για μάθηση, καθώς και να ενθαρρύνουν την ενεργή συμμετοχή. Βασικό ρόλο σε αυτή την προσέγγιση διαδραματίζει η προσθήκη της μάθησης, και όχι της εκπαίδευσης, δεδομένου ότι η μάθηση είναι πιο εφαρμόσιμη με την ευρύτερη, «ανεπιόμητη» προσέγγιση που ενδείκνυται στην περίπτωση των μουσείων. Στο προαναφερθέν σχέδιο, το ΜΛΑ προτείνει να δοθεί στα μουσεία η υποστήριξη η οποία θα τους επιτρέψει να αναπτύξουν δεσμούς με τις κοινότητες, προκειμένου να προσδώσουν δύναμη στους εποκέπτες/χρηστές τους, να καταστήσουν αποδεκτή και να απλοποιήσουν τη διαφορετικότητα, να δημιουργήσουν καινούργιες συνεργασίες, καθώς και να μεγιστοποιήσουν τις δυνατοότητες για μάθηση τις οποίες προσφέρουν οι αναλογίες τους (Resource 2001).

Τα παραδείγματα των μουσείων που συνεργάζονται απευθείας με κοινότητες μαρτυρούν τα θετικά αποτελέσματα που μπορεί να έχει αυτού του είδους η σύμπραξη. Στη Σκωτία, το Κέντρο Πολιτισμικής Κληρονομιάς του Μέθιλ ιδρύθηκε με βιωτικό στόχο να συμβάλει στην αναγέννηση της περιοχής, κυρίως μέσω της συμμετοχής της τοπικής κοινότητας στο σχεδιασμό, στη λήψη αποφάσεων και την εκπόνηση δημιουργικών σχεδίων, αλλά και μέσω της εγκατάστασης των εκθέσεων σε κοινότητες (Samuel και Brown 2001). Το 1997, το Μουσείο της Πόλης του Πάουερ στη νοτιοδυτική Αγγλία, δημιούργησε σχέσεις συνεργασίας με ομάδες της κοινότητας προκειμένου να ενισχύσει το κύρος και την προσβασιμότητα της δουλειάς τους, αλλά και να συνεισφέρει στις πρωτοβουλίες αναγέννησης της περιοχής. Η δημιουργία

για μια ομάδα ιστορίας της κοινότητας και η συμμετοχή των κατοίκων της περιοχής στις δραστηριότητες του μουσείου, με την ιδιότητα των «κοινοτικών εφορών» επέτρεψαν την επίγνωση των συμμετεχόντων όσον αφορά τις ιδιες τους τις κοινότητες. Στα οφέλη αυτής της διαδικασίας για το ίδιο το μουσείο περιλαμβάνεται η πληρέστερη αντίληψη της επερόκλητης σύνθεσης του κοινού, η ενίσχυση της εμπιστοσύνης προς το μουσείο όσον προηγουμένως διαπισπύσαν επιφυλάξεις ως προς τη σημασία του, καθώς και η συνειδητοποίηση, από την πλευρά των ιδρυτών της πόλης του γεγονότος ότι τα μουσεία διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στο πλαίσιο της κοινότητας (Loosemore και Moxley 2001). Τα προαναφερθέντα παραδείγματα της σχέσης που μπορεί να αναπτυχθεί ανάμεσα στα μουσεία και την κοινότητα, τα οποία προέρχονται από τη Μεγάλη Βρετανία, αντανακλούν μια πολύ συνειδητή προσέγγιση της κοινοτικής ανάπτυξης. Κατεβυθωόμενος από μία σαφή ειζέγεια κοινωνικής πολιτικής και στηρίζόμενος από την κεντρική διακυβέρνηση, ο μουσειακός τομέας εναρμονίζεται με μια τάση η οποία δεν έχει αντίκτυπο μόνο στις τέχνες. Ζητήματα κοινωνικής ενσωμάτωσης, περιθωριοποίησης και ανανέωσης της γενονίας γεννούν επίσης νέες προσεγγίσεις στους τομείς της υγείας, της εκπαίδευσης και του σχεδιασμού.

Αλλά και το ΑΑΜ, από την πλευρά του, έχει εδραιώσει σχέσεις συνεργασίας ανάμεσα στα μουσεία και τις κοινότητες, υπακούοντας στις υπαγορεύσεις μιας ανάλογης κοινωνικής ατζέντας. Αυτό καταδεικνύουν, εξάλλου, οι στόχοι της πρωτοβουλίας «Μουσεία στη ζωή μιας πόλης» («Museums in the Life of a City»), η οποία προέβλεπε τη σύμπραξη μουσείων και κοινοτικών ομάδων στη Φινλαδέλφεια, προκειμένου ο τομέας του μουσείου να αποκτήσει πληρέστερη επίγνωση των κοινωνικών και εκπαιδευτικών δυνατοτήτων του. Οι στόχοι της εν λόγω πρωτοβουλίας ήταν να βελτιωθεί η επικοινωνία ανάμεσα στα μουσεία και τις διάφορες κοινότητες στη Φινλαδέλφεια, να κτιστεί σσφές ότι τα μουσεία μπορούν να τεθούν στην υπηρεσία διαφόρων κατηγοριών πολιτών, συμπεριλαμβανομένων των μη εκπροσωπούμενων πολιτικών, να δημιουργηθούν καινούργιες συνεργασίες ανάμεσα στα μουσεία και τις κοινότητες, καθώς και να δοθεί στις κοινότητες και στα μουσεία η δυνατότητα να αντιμετωπίσουν ορισμένα σύγχρονα προβλήματα μέσω συνεργατικών στρατηγικών (ΑΑΜ 1995). Το σχέδιο που αφορούσε τη Φινλαδέλφεια ακολούθησε, το 1998, η «Πρωτοβουλία Μουσείων και Κοινοτήτων» («Museums and Community Initiative»), η οποία σχεδίαστηκε ως τρόπος σύσφιξης των σχέσεων ανάμεσα στα μουσεία και τις αντίστοιχες κοινότητες, στο σύνολο των αμερικανικών πολιτειών. Η πρωτοβουλία βασιζόταν στην ανάπτυξη του κοινοτικού διαλόγου, ο οποίος επέτρεπε την επανεξέταση του ρόλου των μουσείων, τη δημιουργία μέσων ενίσχυσης της επίγνωσης της κοινότητας, την υποθέτηση καινούργιων, ουσιαστικότερων αξιών, καθώς και την εδραίωση βιώσιμων σχέσεων συνεργασίας ανάμεσα στα μουσεία και τις κοινότητές τους (ΑΑΜ 2002).

Τα παραδείγματα των τρόπων με τους οποίους τα μουσεία έχουν συνδεθεί με την κοινότητα, τόσο στη Μεγάλη Βρετανία όσο και στις ΗΠΑ, αντανακλούν δύο ρεύματα, το ένα από αυτά καλεί τα μουσεία να αναγνωρίσουν την ποικιλία που χαρακτηρίζει τις κοινότητες, τις οποίες υπηρετούν, ενώ το άλλο επιχειρεί να καθιερώσει τα

μουσεία ως κοινωνικούς παράγοντες οι οποίοι μπορούν να συμβάλουν στην ενίσχυση κοινωνικών προβλημάτων. Το πρώτο ρεύμα αφορά την προσέκλυση καινούργιων ομάδων κοινού, μέσω της δημιουργίας περιεκτικότερων συλλογών και του εμπλουτισμού των πρακτικών που εφαρμόζει και των ιστοριών που παρουσιάζει το μουσείο. Το δεύτερο ρεύμα συνδέεται με μία εξωτερική, ως προς το χώρο του μουσείου, τάση, η οποία αφορά τις προτεραιότητες της κοινωνικής και της δημόσιας ζωής. Και τα δύο ρεύματα έχουν ως στόχο την επιβίωση του μουσείου, την επανεξέταση του σκοπού του και την καθεύρωση της σημασίας του.

Συμπεράσματα: Ανάθεωρώντας την ιδέα του μουσείου μέσω της κοινότητας

Η αντιμετώπιση των ποικίλων θεμάτων που σχετίζονται με την κοινότητα είχε, και εξακολουθεί να έχει, σημαντικότατο αντίκτυπο τόσο στη λειτουργία των μουσείων όσο και στις μουσειακές οποιότητες. Πράγματι, η συνεργασία της κοινότητας αποτελεί μέσο προσέγγισης νέων ομάδων κοινού, οικοδόμησης εμπιστοσύνης προς το μουσείο, αλλά και εκ νέου εδραίωσης του ρόλου των μουσείων στη σύγχρονη κοινωνία. Η ιδέα της κοινότητας και της συμμετοχής της εισάγεται στον τομέα του μουσείου μέσω σχεδίων και προγραμμάτων τα οποία είτε επιβεβαιώνουν τις τοπικές ταυτότητες είτε προσθαθούν έναν κοινωνικό και αναπτυξιακό ρόλο των μουσείων. Η ανάδειξη της κοινότητας στη λειτουργία του μουσείου προβάλλεται ως μέσο αντιμετώπισης «άλλοτε μεγάλης και επιβλητικής κατασκευής» που είναι το παραδοσιακό μουσείο. Παράλληλα, το ενδιαφέρον που εκδηλώνουν διάφορες κοινωνικές ομάδες για την ανάπτυξη των δικών τους, ανεξάρτητων μουσείων και εκθέσεων αποδεικνύει απόδειξη της σημασίας που έχει η αυτο-παρουσίαση της ιστορίας ως μορφή οικοδόμησης και ενίσχυσης των ικανοτήτων της ομάδας. Η κοινοτική ιστορία, όπως και οι κοινωνικές εκθέσεις και τα μουσεία, θεωρούνται ως μέσο απομάκρυνσης από τις μεγάλες αφηγήσεις της ιστορίας του έθνους και του κράτους, και ως ευκαιρία να δοθεί φωνή και ισχύς σε όσους ήταν μέχρι πρότινος αποκλεισμένοι.

Η συσχέτιση με την ιδέα της «κοινότητας» παρακινεί τον μουσειακό τομέα να επανεξετάσει την ταυτότητα, το ρόλο και την κοινωνική λειτουργία του μουσείου. Η ενθάρρυνση της συμμετοχής της κοινότητας στη μουσειακή δραστηριότητα συνδέεται συχνά, με την ιδέα του «εκδημοκρατισμού» τόσο της ιστορίας όσο και του χώρου του μουσείου. Αφρορά, δηλαδή, την εισαγωγή καινούργιων φωνών, καινούργιων ιστοριών και καινούργιων προσώπων – προσέγγιση η οποία θέτει υπό αμφισβήτηση τις εγνωσμένες επιμελητικές και ερευνητικές ικανότητες του προσωπικού του μουσείου. Η επιτυχία των κοινοτικών προγραμμάτων, η οποία αποτυπώνεται στη βιβλιογραφία των μουσειακών οποιότητων, πείθει σε μεγάλο βαθμό για τα οφέλη που απορρέουν από τις σχεσεις συμμετοχής. Ο συμμετεχών-μέλος της κοινότητας κομίζει νέες, συχνά επιπρόσδεκτες αλλαγές στον τομέα του μουσείου: μέσω της συμμετοχής του, οι πληροφορίες που δίνονται από το μουσείο υπηρεσίες έχει διαπιστωθεί ότι γίνονται δεκτές με πιο θετικό τρόπο, ότι εκτιμώνται περισσότερο και ότι καθίστανται αποτελεσματικότερες.

Η αξία μιας σχολαστικής διερεύνησης της ιδέας της κοινότητας συνίσταται στην διάδικασία αυτή αποδεικνύει πως η συγκεκριμένη ιδέα δεν θα πρέπει να γίνει μια άκριτα αποδεκτή. Για ορισμένους η κοινότητα δεν υπήρξε θετική εμπειρία, και επιπλέον η εξύψωση, η προβολή ή η ανάκληση της είναι άστοχες. Οφείλουμε να εξετιμούμε τις επιλογές που πραγματοποιούνται ταυτοχρόνα με την ανάκληση της κοινότητας. Καθώς καλλιεργείται η ιδέα της ανάπτυξης της κοινότητας με τη βοήθεια των μουσείων και διερευνώνται οι τρόποι σύνδεσης των μουσείων με την ανάπτυξη «κοινωνικού κεφαλαίου», είναι σημαντικό να μην προσωθεί μια κοινότητα η οποία θα υποπεριώνεται εναντίον όσων γίνονται αντιληπτοί ως μη μέλη. Ο στεροκάριος χαρακτήρας των εμπειριών του παρελθόντος θα πρέπει να αναγνωριστεί, το ίδιο και η διαφορετικότητα ανθρώπων και τόπων. Εάν η πολιτισμική κληρονομιά και τα μουσειακά νοσηματοποιούνται ως μέσο αναγνώρισης και οικοδόμησης της κοινότητας, είναι απαραίτητο να εξετάσουμε τι είδος κοινότητας προάγεται. Πιθανόν η ιστορία που παρονοιάζεται να φοβίζει ορισμένους ανθρώπους που θεωρούν ότι είναι μέλη της κοινότητας την οποία υποτίθεται ότι εκπροσωπεί η πρωτοβουλία: οι άνθρωποι αυτοί ενδεχομένως αισθάνονται αποκλεισμένοι από την καινούργια ετοιμότητα παρουσίας, ενώ τα μη μέλη πιθανόν να αισθάνονται ακόμη πιο απομονωμένα.

Η σχεση ανάμεσα στον μουσειακό τομέα και το επίπεδο και τη φύση της κοινότητας συμμετοχής είναι «τεταμένη». Η παρουσίαση των κοινοτικών ιστοριών, όπως ακριβώς συμβαίνει με την οικοδόμηση κάθε ιστορίας, θα πρέπει να είναι λογοδοτική, καθώς οι νέες φωνές συχνά είναι εξίσου αποσιωπητικές με τις παλαιές. Ωστόσο, παρά το γεγονός ότι ένας από τους στόχους της συμμετοχής της κοινότητας είναι η αναστροφή της ιεραρχίας της ενσωματωμένης στην ερμηνεία και την παρουσίαση της ιστορίας και της ταυτότητας, φαίνεται ότι κάποια μορφή εξωτερικής παρέμβασης ή θεώρησης παρεμβαίνει χροσίμη. Επιπλέον, καθώς οι επικοινωνιακές του μουσείου αρχίζουν να συμμετέχουν σε δραστηριότητες που σχετίζονται με την κοινοτική ανάπτυξη, οφείλουν να διερωτηθούν εάν η κοινότητα στην οποία συμμετέχουν είναι αντιπροσωπευτική, εάν οι διοικούντες της κοινότητας είναι αποδεκτοί από τα μέλη της και ποιος είναι ο αποτελεσματικότερος τρόπος επίτευξης της ισσορροπίας ανάμεσα στην κοινότητα και τον ειδήμονα του μουσείου. Οι προκλήσεις που απειλούν οι εντάσεις αυτές δεν θα πρέπει να μας αποθαρρύνουν, αλλά, απεναντίας, να μας κάνουν να αναπτύξουμε ακόμη περισσότερο τη σύζηση περί μουσείων και κοινότητας.

Βιβλιογραφία

- ¹AM (American Association of Museums), *Museums in the Life of a City: Strategies for Community Partnerships*, American Association of Museums, Ουάσινγκτον 1995.
- ²Abraham, S., «A place of sanctuary», στο C. Rassool και S. Prosalendis (επιμ.), *Reckling Community in Cape Town: Creating and Curating the District Six Museum*, District Six Museum, Κέιπ Τάουν 2001, σ. 3-4.

Amiri, V. (επιμ.), *Reclaiming Community: Concepts, Social Relationships and Sentiments*, Routledge, Λονδίνο 2002.

Anderson, B., *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*, Verso, Λονδίνο 1991.

Campbell, C., «Social capital and health: contextualizing health promotion within local community networks», στο S. Baron, J. Field και T. Schuller (επιμ.), *Social Capital: Critical Perspectives*, Oxford University Press, Οξφόρδη 2000, σ. 182-96.

Campfens, H., «International review of community development», στο H. Campfens (επιμ.), *Community Development around the World: Practice, Theory, Research, Training*, University of Toronto Press, Λονδίνο 1997, σ. 13-46.

Cochrane, A., «Community politics and democracy», στο D. Held και C. Pollt (επιμ.), *New Forms of Democracy*, Sage, Λονδίνο 1986, σ. 51-75.

Grooke, E., «The construction of community through heritage in Northern Ireland», στο M. McCarthy (επιμ.), *Ireland's Heritages: Critical Perspective on Memory and Identity*, Ashgate, Αντγουορ 2005, σ. 223-34.

*Delany, G., *Community*, Routledge, Λονδίνο 2003.

Dodd, J. και Sandell, R., *Including Museums: Perspectives on Museums, Galleries and Social Inclusion*, Research Centre for Museums and Galleries, Λέστερ 2001.

Fredericks, T., «Creating the District Six Museum», στο C. Rassool και S. Prosalendis (επιμ.), *Recalling Community in Cape Town: Creating and Curating the District Six Museum*, District Six Museum, Κέιπ Τάουν 2001, σ. 13-14.

Healy, K., «Mobilizing community museum networks in Mexico and beyond», *Grassroots Development: Journal of the Inter-American Foundation*, 2003, 24 (1): 15-24.

Le Grange, L., «The collective spirit of the museum», στο C. Rassool και S. Prosalendis (επιμ.), *Recalling Community in Cape Town: Creating and Curating the District Six Museum*, District Six Museum, Κέιπ Τάουν 2001, σ. 7-8.

Loosemore, J. και Moyle, N., «Regenerating Plymouth», στο J. Dodd και R. Sandell (επιμ.), *Including Museums: Perspectives on Museums, Galleries and Social Inclusion*, Research Centre for Museums and Galleries, Λέστερ 2001, σ. 42-5.

*Peers, L. και Brown, A. K. (επιμ.), *Museums and Source Communities*, Routledge, Λονδίνο 2003.

Putnam, R. D., *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*, Simon Schuster, Νέα Υόρκη 2000.

Rassool, C. και Prosalendis, S. (επιμ.), *Recalling Community in Cape Town: Creating and Curating the District Six Museum*, District Six Museum, Κέιπ Τάουν 2001.

Resource, *Using Museums, Archives and Libraries to Develop a Learning Community: A Strategic Plan for Action*, Λονδίνο 2001.

Samuel, E. και Brown, K., «Regenerating communities», στο J. Dodd και R. Sandell (επιμ.), *Including Museums: Perspectives on Museums, Galleries and Social Inclusion*, Research Centre for Museums and Galleries, Λέστερ 2001, σ. 42-4.

12. ΠΑΡΟΥΣΙΑΖΟΝΤΑΣ ΕΚ ΝΕΟΥ ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΚΑΙ ΤΑΥΤΟΤΗΤΕΣ

Rosmarie Beier-de Haan

(μετάφραση στα αγγλικά: Allison Brown)

Κατά τις τελευταίες δεκαετίες σημειώθηκε, σε παγκόσμιο επίπεδο, εντυπωσιακή αύξηση των μουσείων και των μνημείων, πολλά από τα οποία είναι αφιερωμένα στη ιστορία και στο παρελθόν εν γένει· πολλά από αυτά, μάλιστα, δημιουργήθηκαν στη πρωτοβουλία κυβερνήσεων ή τοπικών αυτοδιοικήσεων. Παράλληλα, αυξήθηκε ο αριθμός των ανθρώπων που επισκέπτονται μουσειακές ιστορίες και τόπους μνήμης. Αυτή η στροφή προς το παρελθόν, ή η εμφάνιση μιας «ιστορικής κουλτούρας», συνδέεται, με τη σειρά της, με τη γενικότερη κοινωνική αλλαγή, καθώς και με τη μετώπη των μουσειολογικών υποδειγμάτων. Τα μουσειακά και η ιστορία, και προπάντων τα μουσειακά ιστορίες και η ιστορική κουλτούρα, συνδέονται στενά μεταξύ τους.

Στο παρόν κεφάλαιο θα επιχειρήσω να εξηγήσω τη δημιουργία νέων μουσειών ιστορίας και την οργανωμένη εκθέσεων ιστορικού περιεχομένου, την αύξηση του ενδιαφέροντος των επισκεπτών για την παρουσίαση της ιστορίας, καθώς και τις συνακόλουθες αλλαγές στο σχεδιασμό εκθέσεων. Πράγματι, παγκοσμίως διαπιστώνονται ομοίαι κοινωνικές (είτε πρόκειται για έθνη είτε για μικρότερες συλλογικότητες) διαφοροποιήσεις τόσο το παρελθόν όσο και το παρόν, οι μεταβολές αυτές θα πρέπει να τροφοδοτούνται ως σχετικές με το παρόν, ως μέγρος, δηλαδή, της τρέχουσας πολιτικής πρακτικής, αλλά και ως εξίσου σχετικές με το παρελθόν (πρβ. Beier 2000).

Μεταβαλλόμενες ιστορίες ίσον μεταβαλλόμενες εκθέσεις

Το σημερινό μουσειο ιστορίας είναι εντελώς διαφορετικό από το μουσειο ιστορίας του 19ου αιώνα, ή ακόμη και της δεκαετίας του 1950 και 1960, έστω και αν ορισμένα θεματικά διατήρησαν την ίδια ονομασία καθ' όλη τη διάρκεια της μακράς αυτής περιόδου. Οι αλλαγές τις οποίες έχουν υποστεί, και εξακολουθούν να υφίστανται, τα μουσειακά ιστορίας μπορούν να περιγραφούν αποτελεσματικότερα μέσω της εξέ-